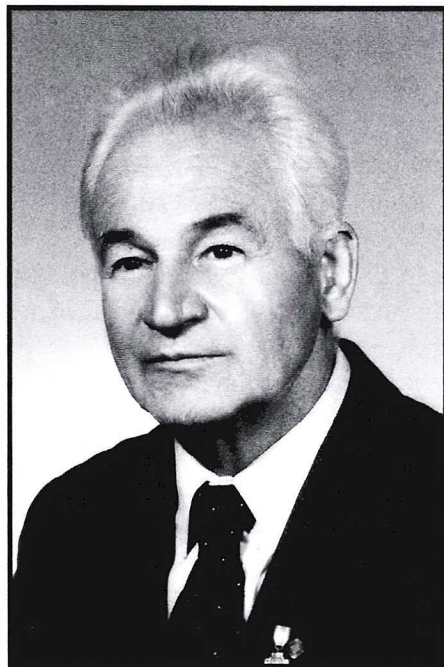

ŻYCIORYS I DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA PROFESORA ANDRZEJA STASIAKA (1928-2008)

Profesor dr hab. Andrzej Stasiak urodził się 26 sierpnia 1928 r. w Józefowie – majątku rodzinnym położonym na wschód od Siedlec, w parafii Niemojki. Miejsce urodzenia na pięknej ziemi podlaskiej, o której tak wzruszająco pisał m.in. Stefan Żeromski, odegrało istotną rolę w kształtowaniu postawy Profesora w stosunku do wielu burzliwych wydarzeń politycznych, które miały miejsce w Jego życiu. Swoje strony rodzinne Profesor stale odwiedzał. Był Podlasiakiem nie tylko z urodzenia, ale i z serca. Bardzo często powtarzał, że „Podlasie i Podlasiacy byli zawsze wierni Rzeczypospolitej”. Tą maksymą kierował się przez całe życie, bowiem z domu rodzinnego wyniósł Profesor głęboki patriotyzm, przesiąknięty ideami służby dla Narodu i Państwa. Ojciec Augustyn był legionistą, majorem odrodzonego Wojska Polskiego. Służył na przełomie lat 20. i 30. na Westerplatte. We wrześniu 1939 r. walczył w Armii „Poznań”, a później w obronie Warszawy. Matka (Anna ze Skibińskich) była członkiem POW, uczestnicz-

ką III powstania śląskiego, a w czasie II wojny światowej członkiem AK. Wychodząc z takiego domu Profesor w każdej sytuacji życiowej zachowywał odwagę, godność i ogromną niechęć do koniunkturalizmu.

Do wybuchu II wojny światowej Profesor ukończył 5 klas szkoły podstawowej w Warszawie. W latach 1939-1944 kontynuował naukę w domu i zdawał egzaminy na tajnych kompletach w Siedlcach. Tam też w 1944 r. uzyskał tzw. małą, a następnie, w 1946 r., pełną maturę.

Sympatia do wsi podlaskiej miała duży wpływ na oblicze ideowe Profesora. Może właśnie z tego powodu przez całe życie był związany z antykomunistycznym ruchem ludowym reprezentowanym przez takich przywódców, jak W. Witos i S. Mikołajczyk. W nurcie ruchu ludowego reprezentował poglądy narodowe, w dobrym znaczeniu tego słowa. Najważniejszą dziedziną, której poświęcił się bez reszty była nie polityka, lecz pogłębianie własnej wiedzy, a następnie badania naukowe. W tym kierunku wykazywał wielkie ambicje, rzetelność, pracowitość i konsekwencję w działaniu. Bezpośrednio po uzyskaniu, w 1946 r., świadectwa dojrzałości w Siedlcach wyjechał do Wrocławia. W latach 1946-1948 pracował jako strażnik przemysłowy, a następnie w okresie 1948-1951 jako asystent w Archiwum Państwowym. W latach 1951-1954 rozpoczął studia na Uniwersytecie Wrocławskim. Został przyjęty na Sekcję Historii Wydziału Filozofii. Trafił na wspaniałe grono wykładowców, wśród których byli profesorowie: Karol Maleczyński, Paweł Rybicki i Henryk Wereszycki. Największą rolę w kształtowaniu zainteresowań odegrał promotor Jego pracy magisterskiej, prof. Stefan Inglot. Studia we Wrocławiu miały dla młodego studenta duże znaczenie. Ukształtowały jego osobowość intelektualną oraz interdyscyplinarne zainteresowania. Napisał wysoko cenioną pracę magisterską na temat rozwoju demograficznego Wrocławia w XIX w. (drukowaną w „Sobótce”). W pracy napisanej w 1950 r. są zawarte wątki geograficzne, historyczne, demograficzne, socjologiczne i polityczne. Pobyt we Wrocławiu odegrał również istotną rolę w Jego spojrzeniu na problematykę Ziem Odzyskanych, które stały się mu bardzo bliskie. Mimo pozytywnej opinii promotora, ze względów pozamerytorycznych – (w latach 1946-1948 był członkiem Związku Niezależnej Młodzieży Socjalistycznej (ZNMS) Jana Strzeleckiego i Organizacji Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego (OMTUR) – nie uzyskał jednak stanowiska asystenta. Nie otrzymując zatrudnienia na Uniwersytecie, Andrzej Stasiak opuścił Wrocław z dyplomem magistra historii i przeniósł się do Warszawy.

Po przyjeździe do Warszawy rozpoczął dwuletnie podyplomowe Studium Planowania Przestrzennego na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej, które ukończył w 1954 r. Wybrany kierunek badawczy, związany z gospodarką przestrzenną i planowaniem przestrzennym, zdeterminował już dalszą karierę naukową Profesora. Szybko został zauważony przez dwóch legendarnych profesorów, Jana Chmielewskiego i Michała Kaczorowskiego. Otrzymał propozycję pracy w Instytucie Budownictwa Mieszkaniowego, którą przyjął w 1953 r. Od tego momentu rozpoczął aktywną działalność naukową. Jego pierwsza publikacja autorska ukazała się już w grudniu 1954 r. pod

tytułem *Badanie struktury gospodarstw domowych w miastach w 1950 r.*). Następnie podjął systematyczną pracę nad problematyką Górnego Śląska - obszaru o skomplikowanej sytuacji etniczno-społecznej, odznaczającego się dużą koncentracją działalności gospodarczej. W tym okresie służył Mu ogromną pomocą i otaczał opieką prof. Adam Andrzejewski, z którym na resztę życia powiązała Profesora głęboka przyjaźń. W ciągu kilku lat, obok licznych artykułów, ukazały się trzy odrębne książki poświęcone sytuacji demograficznej i warunkom mieszkaniowym ludności żyjącej w miastach Górnego Śląska. Pierwsza z nich, o charakterze źródłowego opracowania empirycznego, ukazała się w 1959 r. pt. *Stosunki mieszkaniowe w województwie katowickim*. Następna była związana z uzyskaniem stopnia doktorskiego w 1960 r. Tematem rozprawy, napisanej pod kierunkiem prof. Stefana Inglota na Wydziale Filozofii Uniwersytetu Wrocławskiego, był *Rozwój demograficzno-społeczno-gospodarczy oraz przestrzenny miasta Królewska Huta do roku 1914*. Praca była uznana za nowatorską i oceniona bardzo wysoko. Została opublikowana w 1962 r. Dalsze studia nad przemianami Górnego Śląska w ujęciu historyczno-przestrzennym umożliwiły uzyskanie stopnia doktora habilitowanego. Rozprawa habilitacyjna pt. *Przemiany stosunków mieszkaniowych w Zagłębiu Śląsko-Dąbrowskim na tle procesów uprzemysłowienia w latach 1870-1960* wyszła drukiem w 1966 r. Miała charakter syntetyczny i obok istotnych walorów poznawczych odegrała również ważną rolę aplikacyjną przy tworzeniu koncepcji rozwoju budownictwa mieszkaniowego na Górnym Śląsku.

Jednocześnie Andrzej Stasiak rozpoczął wszechstronne badania naukowe poświęcone polskiej wsi. W tej dziedzinie stał się niekwestionowanym autorytetem naukowym nie tylko w skali naszego kraju. Prace z tego zakresu odznaczały się kompleksowością. Obejmowały klasyfikacje typologiczne wsi, ich rozmieszczenie i funkcje ujęte w różnych skalach przestrzennych. Profesor zajmował się także sytuacją społeczną oraz warunkami życia mieszkańców polskiej wsi. Będąc, przez blisko 15 lat, kierownikiem Zakładu Spraw Mieszkaniowych Wsi w Instytucie Budownictwa Mieszkaniowego, był koordynatorem licznych prac mających na celu racjonalne ukształtowanie osadnictwa wiejskiego w Polsce. Współpracował w tym okresie z Zakładem Socjologii Miasta PAN (prof. Stefan Nowakowski), z Zakładem Rejonów Uprzemysłowionych PAN (profesorowie: Stefan Ignar i Dyzma Gałąj), Instytutem Geografii PAN, Instytutem Rozwoju Wsi i Rolnictwa itd. Jednocześnie, wraz z profesorami: Stanisławem Leszczyckim, Kazimierzem Dziewońskim, Bolesławem Maliszem, Jerzym Kostrowickim, Piotrem Korcellim i Ryszardem Domańskim rozpoczął ożywioną działalność w ramach Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN. Za wybitne i pionierskie osiągnięcia naukowe, w wieku 42 lat, Andrzej Stasiak uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego. W tak młodym wieku miał już ukształtowaną pozycję naukową i wielkie ambicje twórcze, aby odegrać istotną rolę w rozwoju nowej dyscypliny naukowej, jaką była szeroko rozumiana gospodarka przestrzenna – dziedzina wykorzystująca dorobek geografii, demografii, socjologii, ekologii i ekonomii. Jednocześnie rozpoczął bliską współpracę z Instytutem Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, w którym podjął stałą pracę w 1976 r.

W 1982 r. został profesorem zwyczajnym, zajmując się kilkoma istotnymi problemami społeczno-demograficznymi ówczesnej rzeczywistości polskiej. Jednocześnie rozpoczął studia nad rozwojem aglomeracji miejskich. Uwiecznieniem tej działalności jest opracowanie, wydane w 1973 r. w ramach Studiów KPZK PAN, pt. *Rozwój aglomeracji miejskich w Polsce*. Ponadto, zajmował się tzw. Makroregionem Funkcjonalnym Warszawy. Efektem tych prac było ukazanie się, pod redakcją Profesora, trzech tomów Studiów.

Nadal był wierny problematyce wsi polskiej. W latach 80. został kierownikiem trzech dużych ekspertyz. Pierwsza z nich pt. *Wieś Polska – 2000* ma charakter syntetyczny została opublikowana w 1986 r. w Studiach KPZK PAN. Kolejna zaś pt. *Analiza uwarunkowań i skutków migracji ludności ze wsi do miast, a w szczególności wpływu tych migracji na strukturę ludności*, zajęła się problemem wpływu procesów depopulacji na sytuację wsi polskiej i stan gospodarki rolnej. Została opublikowana w 1990 r. w Studiach KPZK PAN. Trzecia, o charakterze kompleksowym została opracowana pod zbiorowym tytułem: *Wpływ przekształceń strukturalnych rolnictwa na zagospodarowanie przestrzeni wiejskiej* (opublikowana w 1997 r.). Wszystkie te ekspertyzy wiążą się z badaniami sytuacji demograficznej, społecznej i gospodarczej podstawowych jednostek podziału administracyjnego kraju, jakimi są gminy. W tym czasie ukazał się także tzw. raport o gminach, autorstwa Profesora. Raport ten odegrał ważną rolę w pracach nad aktywizacją ekonomiczną jednostek gminnych.

Przez prawie ćwierć wieku Profesor, w sposób wyjątkowo zaangażowany, zajmował się problematyką podziału administracyjnego kraju. Swoje poglądy przedstawiał w kolejnych opiniach, które były przedmiotem ożywionych polemik i dyskusji. Można wymienić artykuły z lat 80.: *Podział administracyjny kraju. Poglądy i opinie* (Biuletyn KPZK PAN, z. 126), *Koncepcja podziału dwustopniowego* (Biuletyn KPZK PAN, z. 128), *Podział administracyjny kraju na tle układu osadniczego Polski* (Opere et Studio, nr 12) oraz w latach 90.: *Uwagi o celowości zmian w podziale administracyjnym kraju* („Wieś i Państwo”, nr 1/10), *Spór o koncepcje reformy Państwa i przestrzenne aspekty podziału administracyjnego kraju* („Opinie i Materiały Senatu RP.”), w których przedstawiał swoje argumenty nie podzielając poglądu o potrzebie zmiany ówczesnego kształtu podziału administracyjnego Polski.

Zmiana usytuowania geopolitycznego Polski wymagała podjęcia wszechstronnych badań nad przygranicznymi obszarami Polski. W tej dziedzinie, która obecnie stała się bardzo popularna, Profesor był prekursorem. Przygotował założenia teoretyczno-metodyczne, które zostały rozwinięte w szerokich studiach empirycznych. Ostatecznym rezultatem było kilkanaście tomów pod wspólnym tytułem: *Badania podstaw rozwoju zachodnich i wschodnich obszarów przygranicznych Polski, które odegrały dużą rolę aplikacyjną*.

W ciągu całej swojej działalności naukowej Profesor zajmował się badaniami regionalnymi. Obiektem jego zainteresowań były prawie wszystkie regiony Polski. Można wymienić studia nad regionami suwalskim, mazowieckim i pomorskim, które były podstawą perspektywicznych planów rozwoju przestrzennego. Wyniki tych

obszernych studiów były przekazywane władzom lokalnym i wykorzystywane do praktycznego planowania regionalnego.

Bardzo ważne dla Profesora były prace dotyczące planu przestrzennego zagospodarowania kraju. We wszystkich wersjach tzw. planu krajowego udział Profesora był bardzo istotny. Uczestniczył zarówno w tworzeniu kolejnych koncepcji ogólnych, jak i rozpatrywaniu kwestii szczegółowych związanych z osadnictwem wiejskim, gospodarką rolną i zagospodarowaniem infrastrukturalnym.

Badania naukowe wiązały Profesora z działalnością dydaktyczną. Wykładał na wielu uczelniach krajowych i zagranicznych. Trwałe związki łączyły Go z Wydziałem Architektury Politechniki Warszawskiej, Uniwersytetem Warszawskim, SGPiS – Szkołą Główną Handlową itp. Najbardziej jednak związany był ze środowiskiem polskich geografów oraz Instytutem Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN. Pracował w nim 23 lata, w tym przez prawie dwadzieścia lat był Kierownikiem Zakładu Przestrzennego Zagospodarowania. Po przejściu na emeryturę 31 grudnia 1998 r. nadal prowadził działalność dydaktyczną w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Białymstoku, gdzie kierował Katedrą Polityki i Rozwoju Regionalnego. Stanowisko to wiązał ze studiami nad tzw. Ścianą Wschodnią Polski i jej perspektywami rozwoju.

Pod kierunkiem Profesora powstało kilkanaście prac doktorskich oraz kilkadziesiąt prac licencjackich i magisterskich. Profesor opracował też wiele recenzji prac doktorskich i habilitacyjnych, a także opinii do wniosków do tytułu naukowego profesora.

Był członkiem wielu organizacji międzynarodowych m.in. członkiem założycielem Prezydium Międzynarodowego Stowarzyszenia Budownictwa Wiejskiego (IRHA – Caracas, Wenezuela w latach 1970-1980), członkiem Biura Międzynarodowej Federacji Mieszkalnictwa i Planowania (IFHP – Haga, Holandia) w latach 1974-1980, członkiem korespondentem Akademii für Raumforschung und Landesplanung, Hannover, Niemcy.

Profesor Andrzej Stasiak był wielkim autorytetem w sprawach gospodarki miejskiej i przestrzennej, zawsze działając na rzecz interesu publicznego. Dobro ogólne było dla Niego zawsze sprawą pierwszoplanową. W latach 90. był doradcą w Urzędzie Rady Ministrów. Przez całe lata był zaangażowany w sprawy ładu przestrzennego. Od 1956 r. należał do Towarzystwa Urbanistów Polskich, odznaczony złotą odznaką TUP i uhonorowany jego najwyższym wyróżnieniem, tj. tytułem członka honorowego. Także w tej organizacji pełnił liczne funkcje w latach 1974-1979, jako jej Wiceprezes. Był członkiem Zarządu Głównego TUP (1963-1965), Przewodniczącym Sekcji Planowania Wsi od 1967 r. do końca lat 80.

Był członkiem Komitetów Polskiej Akademii Nauk: Komitetu Badań Regionów Uprzemysłowionych w latach 1963-1977, Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju przy Prezydium PAN – od 1972 r. W KPZK PAN przy Prezydium PAN w latach 1975-1977 był Przewodniczącym Komisji Demografii Regionalnej i Infrastruktury Społecznej, w latach 1978-1992 Przewodniczącym Komisji Obszarów Wiejskich. Od 1987 r. był nieprzerwanie członkiem Prezydium KPZK PAN, od 1993 r.

– Wiceprzewodniczącym Komitetu i Wiceprzewodniczącym Rady Redakcyjnej Wydawnictw KPZK PAN. W latach 1993-1995 przewodniczył Zespołowi Problemowemu *Spoleczno-gospodarcza i przestrzenna transformacja obszarów wiejskich*.

Swoje podlaskie korzenie łączył Profesor także z działalnością naukową na tym terenie, będąc w latach 1982-1988 członkiem, a w latach 1988-1991 Przewodniczącym Rady Naukowej Ośrodka Badań w Białymstoku. Przez wiele lat współpracował także z Ośrodkiem Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie.

Andrzej Stasiak był autorem ponad 300 artykułów, studiów i rozpraw, w tym 10 książek, redaktorem kilkunastu tomów Studiów i Biuletynów KPZK PAN, m.in.: *Rozwój aglomeracji miejskich w Polsce*, 1973; *Wieś Polska 2000*, (redaktor i współautor), t. I 1980, t. II 1983; *Biuletyn*, z. 110, *Biuletyn*, z. 122; *Podział administracyjny kraju. Poglądy i opinie*, cz. I, (współautor i redaktor), 1984; *Podział administracyjny kraju cz. II* (współautor i redaktor), 1986, *Biuletyn*, z. 126 i z. 128; *Migracje ze wsi do miast*, (współautor i redaktor), *Studia KPZK PAN*, t. XCVI, 1990 (Nagroda PAN); *Konflikty wokół przebiegu autostrad w Polsce. Przypadek aglomeracji warszawskiej* (red.) *Biuletyn*, z. 179, 1997; *Możliwości wielofunkcyjnego rozwoju wsi polskiej w kontekście integracji z Unią Europejską*, *Studia KPZK PAN*, t. CX, 2000; *Rola obszarów chronionych w koncepcjach przestrzennego zagospodarowania terenów wiejskich w Polsce na przykładzie woj. mazowieckiego* (red.), *Biuletyn*, z. 198, 2001; *Kampinoski Park Narodowy wobec wyzwań antropopresji* (red.), *Biuletyn*, z. 202, 2002. Od połowy lat 60. był współzałożycielem i zastępcą redaktora naczelnego kwartalnika „Sprawy mieszkaniowe”.

Był społecznie zaangażowany w pracach Państwowej Rady Gospodarki Przestrzennej. Trzykrotnie jej przewodniczył w latach 1990-1998. W 2006 r., po reaktywowaniu Państwowej Rady Gospodarki Przestrzennej przy Ministrze Rozwoju Regionalnego, wszedł ponownie w jej skład, z rekomendacji KPZK PAN. Służył też swoją pomocą jako ekspert, samorządom terytorialnym. Był jednym z głównych konsultantów pierwszych dokumentów strategicznych woj. mazowieckiego – *Strategii Rozwoju i Planu Zagospodarowania Przestrzennego*. Z tego względu powierzono Mu w 2004 r. przewodniczenie Wojewódzkiej Komisji Urbanistyczno-Architektonicznej Woj. Mazowieckiego, którą to funkcję pełnił do śmierci.

W 1942 r. jako 14-letni chłopak, został żołnierzem Armii Krajowej (pseudonim „Jędor”). Był członkiem AK do 1944 r., a w latach 1944-1945 żołnierzem WP. Za udział w wojnie 1939-1945 awansował do stopnia ppor. WP.

Za swoje zasługi był wielokrotnie odznaczony: Srebrnym i Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Za działalność konspiracyjną w okresie okupacji niemieckiej został odznaczony m.in. Krzyżem Armii Krajowej, Medalem za Wolność i Zwycięstwo, Odznaką Grunwaldzką. Po wojnie był odznaczony Medalem 30- i 40-lecia PRL oraz licznymi odznaczeniami za współpracę w zakresie gospodarki przestrzennej i mieszkaniowej od władz terenowych i centralnych.

W Komitecie Przestrzennego Zagospodarowania Kraju działał ponad 30 lat, stale pracując społecznie. Należał do najbardziej aktywnych i zasłużonych uczonych.

Cichym głosem mówił głośne prawdy. Często głosił poglądy niepopularne i niewygodne, ale manifestował je z determinacją, jeśli był przekonany o ich słuszności. Miał „rogatą” naturę i ogromną odwagę cywilną. Do ostatnich chwil barwnego i aktywnego życia zawsze był zaangażowany społecznie w sprawy rozwoju nauki i polityki regionalnej. Ten rok miał być dla Niego szczególny – 26 sierpnia skończyłby 80 lat, a 25 września mieliśmy wspólnie obchodzić 50-lecie utworzenia KPZK PAN. Konferencja Jubileuszowa była Jego oczkiem w głowie.

Jego postać, jako człowieka, uczonego, społecznika i patrioty wpisała się w chwalebną historię wielu organizacji społecznych i naukowych. Ogromną część swego życia poświęcił sprawom rozwoju polskiej wsi. Był barwną postacią społeczno-naukowych debat dotyczących rozwoju Polski, rozwoju obszarów Polski Wschodniej, rozwoju Miasta Stołecznego Warszawy.

Profesor Andrzej Stasiak miał niezwykle otwarty i życzliwy stosunek do bliźnich. Był bez wątpienia człowiekiem wyjątkowym, o ogromnej interdyscyplinarnej wiedzy, swoistą „chodzącą encyklopedią”. Jednocześnie był człowiekiem bardzo skromnym i koleżeńskim o wszechstronnych zainteresowaniach pozazawodowych: był świetnym narciarzem, żeglarzem i, do ostatnich dni życia, zapalonym wędkarzem.

Całym swoim życiem zasłużył na trwałą pamięć środowiska polskich regionalistów, urbanistów i mieszkańców Warszawy.

Zmarł w Warszawie 27 czerwca 2008 r.

Opracował: Tadeusz Markowski